

Katedra Teorii Muzyki – rys historyczny
Cz. II (1945-2010)

Lata 1945–1979

17 września 1945 roku, po sześcioletniej przerwie, rozpoczął się nowy rok szkolny. Na posiedzeniu Rady Naukowo-Artystycznej Konserwatorium rektorem Szkoły wybrany został Stanisław Kazuro, a prorektorem – Piotr Rytel, który został jednocześnie dziekanem **Wydziału Teorii**. Całe grono pedagogiczne składało się zaledwie z 17 osób. Z dniem 1 IV 1946 roku, na mocy aktu prawnego na nowo definiującego ustrój szkolnictwa muzycznego w Polsce, Państwowe Konserwatorium Muzyczne w Warszawie zostało przekształcone w Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Warszawie. Wszystkie wyższe szkoły muzyczne (a więc także PWSM) stały się szkołami artystycznymi podlegającymi Ministrowi Kultury i Sztuki. Statut im nadany wprowadził jednolitą, czterowydziałową strukturę organizacyjną. Trzy specjalności – **kompozycję, teorię i dyrygenturę** – wzięły pod opiekę **wydział I** (pozostałe to: wydział II – instrumentalny, III – wokalny i IV – pedagogiczny). Po Kazurze kolejnym rektorem uczelni, z dniem 1 VIII 1951, został Stanisław Szpinalski. Był to czas angażowania do pracy w uczelni wielu wybitnych postaci z dziedziny **teorii muzyki** (m.in. Kazimierz Sikorski, Tadeusz Szeligowski, Stefan Śledziński, Teodor Zalewski). Stale wzrastający poziom oraz szybki rozwój PWSM, spowodowany różnymi czynnikami (rosnąca liczba studentów poszczególnych sekcji) stworzyły konieczność pilnej reorganizacji. I tak, od 1 X 1953 podjęto decyzję o likwidacji w obecnym kształcie wydziału I, II i IV, nadając szkole nową, tym razem sześciowydziałową organizację. Specjalności w ramach byłego wydziału I zostały rozdysponowane pomiędzy nowe jednostki, tworząc: wydział I – kompozycji, **II – teorii** (dziekani – Teodor Zalewski, następnie Stefan Śledziński), III – dyrygentury z dwiema sekcjami: symfoniczno-operową oraz zespołów instrumentalno-wokalnych. Zmiany te były podyktowane nie tylko wzrostem liczebności studentów wszystkich sekcji, ale także różnicowaniem problematyki artystycznej, naukowej i dydaktyczno-wychowawczej poszczególnych specjalizacji, co z kolei wytwarzało poważne trudności rozwojowe i organizacyjne. Czas jednak pokazał, że rozbitcie to było niesłuszne i nieuzasadnione.

26 IX 1957 nowym rektorem został wybrany Kazimierz Sikorski. Przywrócił on, od 1 X 1957, trójsekcyjny **wydział kompozycji, teorii i dyrygentury**, ze względu na szereg wspólnych zagadnień i niezbyt liczny skład studentów na poszczególnych specjalnościach. Mając na względzie stałe podnoszenie prestiżu i poziomu uczelni, Sikorski zaangażował m.in. Bolesława Woytowicza, Witolda Rudzińskiego i Zofię Lisę. Wśród absolwentów **Sekcji Teorii** (do 1959) znaleźli się m.in. Jerzy Morawski, Zofia Peret-Ziemlańska, czy Andrzej Rakowski. Przez krótki okres trwania tzw. **aspirantury artystycznej**, ukończyło ją kilkanaście osób, w tym tak znamienite nazwiska, jak:

Andrzej Dobrowolski, Maciej Zalewski (obydwaj u Sikorskiego) czy Andrzej Koszewski (u Tadeusza Szeligowskiego). W kolejnym dziesięcioleciu wśród absolwentów **Sekcji Teorii** znaleźli się m.in. Zbigniew Ciechan, Jadwiga Mackiewicz, Izabela Pacewicz, Jadwiga Zabłocka, Marietta Kruzel, Barbara Turska, Mieczysława Demska.

Również w 1957 roku doszło do ważnej innowacji w wewnętrznej organizacji pracy uczelni – **utworzono katedry** jako podstawowe jednostki organizacyjne pracy naukowej i dydaktycznej w zakresie jednej lub kilku pokrewnych dyscyplin. Katedry miały za zadanie skupiać wszystkich pracowników danej specjalności, podnosić kwalifikacje samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki, doskonalić metody nauczania i podnosić jego wyniki, czy współdziałać w rozwiązywaniu problemów. Zgodnie z zarządzeniem nr 245 Ministra Kultury i Sztuki z 14 XI 1957, w PWSM powołano z dniem 1 X 1957 osiem katedr, a rektor, na podstawie wniosków rad wydziałowych, zaakceptowanych przez Senat, powołał ich kierowników. Praca katedr była początkowo dość utrudniona ze względu na brak tradycji i doświadczeń w tej materii. Jednak już po dwóch latach istnienia katedry stały się ośrodkami grupującymi wszystkich pracowników danej specjalności, terenem wymiany doświadczeń, dyskusji, podnoszenia poziomu pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz kwalifikacji ich członków. Szereg katedr zapoczątko-wało prace naukowo-badawcze.

Kierownikiem **Katedry Kompozycji** został Tadeusz Szeligowski, natomiast sama nazwa **Katedra Teorii Muzyki** pojawiła się dopiero w I poł. lat sześćdziesiątych. Wcześniej istniały, najbardziej zbliżone do niej programowo, **Katedra Metodyki Przedmiotów Teoretycznych** (kierownik Stefan Śledziński) oraz **Katedra Harmonii i Kontrapunktu** (kierownik Kazimierz Sikorski). W roku akademickim 1962/63 wśród działających na terenie Uczelni jedenastu katedr znalazły się dwie KTM: **Katedra Teorii I (Metodyki Przedmiotów Teoretycznych)** wraz z **Zakładem Teorii** (kierownik Stefan Śledziński, później Witold Rudziński) oraz **Katedra Teorii II (Harmonii i Kontra-punktu)**, kierownik Kazimierz Sikorski, następnie Maciej Zalewski). W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiło scalenie obydwu jednostek.

W ramach **Katedry Metodyki Przedmiotów Teoretycznych** prowadzono prace w zakresie historii muzyki polskiej (m.in. badania nad opracowaniem dziejów polskiej pedagogiki muzycznej, nad działalnością artystyczną wychowanków i pedagogów Konserwatorium Warszawskiego), a także badania archiwalne z zakresu dziejów uczelni, wraz z uzupełnianiem jej dokumentacji historycznej (katalogi, bibliografie). Podjęto utrwalenie spuścizny po czołowych pedagogach Konserwatorium Warszawskiego

w szeregu prac monograficznych (Kazuro, Melcer, Zarzycki, Morawski, Statkowski). Gromadzono również dokumentację bieżącej działalności artystycznej i naukowej szkoły. W dziedzinie form muzycznych katedra prowadziła badania porównawcze istniejących systemów wykładów tej nauki w Polsce i za granicą. Metodyka analizy dzieła muzycznego została oparta o metodę statystyczną. Ważnym torem działalności Katedry były badania w zakresie kryteriów i sposobów rekrutacji, ocen i opinii (projekt egzaminu wstępnego oraz siatki godzin sekcji teorii dla przyszłej Akademii Muzycznej).

Pozostałe obszary badawcze dotyczyły prac nad doświadczeniami z zakresu nowej notacji muzycznej. Podjęty został eksperyment nauczania przy pomocy notacji izomorficznej w szkołach podstawowych (kursy dla nauczycieli, przygotowanie podręczników). Zapoczątkowano liczne projekty z zakresu akustyki i psychologii, prowadzone w ramach **Pracowni Psychologii Zakładu Teorii** takie jak: opracowywanie metod diagnozy psychologicznej dla potrzeb polskiego szkolnictwa muzycznego, prezentacja metod psychologicznych na zajęciach z psychologii i pedagogiki, badania eksperymentalne w zakresie percepcji dźwięku, prace nad archiwizowaniem zbioru testów muzycznych oraz opracowanie materiałów na podstawie osób badanych tymi testami. Podjęto badania nad zastosowaniem filmu w pedagogice fortepianowej i skrzypcowej, realizowano filmy studyjne oraz zdjęcia dokumentalne i pedagogiczne dla instrumentalistów. Przy współ-udziale **Katedry Reżyserii Muzycznej** odbywały się próby realizacji nagrań dźwięko-wych.

Katedra organizowała sesje naukowe przy współpracy z innymi jednostkami. **Zakład Teorii** zapoczątkował serię publikacji teoretycznych, m.in. z zakresu harmonii i metodyki nauczania.

Poprzez wymienione działania kierunek naukowo-badawczy zaznaczał się w profilu uczelni coraz wyraźniej. Z inicjatywy warszawskiej PWSM odbył się w 1958 roku we Wrocławiu zjazd kierowników katedr wszystkich wyższych szkół muzycznych, na którym profesorowie warszawskiej szkoły – Stefan Śledziński i Tadeusz Szeligowski – wystąpili z referatami, dzieląc się dotychczasowymi doświadczeniami z pracy katedr, metodami w nich stosowanymi oraz perspektywami dalszego rozwoju. Należy również nadmienić, iż PWSM pragnęła rozwijać działalność naukowo-artystyczną jako etap w procesie przekształcania się w Akademię Muzyczną.

W połowie lat sześćdziesiątych w **Zakładzie Teorii** zostały utworzone pracownie naukowe: **Psychologii Muzycznej, Biomechaniki i Pedagogiki Muzycznej** (później **Pracownia Pedagogiki Muzycznej**) oraz notacji izomorficznej (***Izomorf***, przemianowana później na **Pracownię Metod Analityczno-Statystycznych**). Pod koniec lat sześćdziesiątych przy Katedrze powołano **Sekcję Kształcenia Słuchu** pod kierownictwem **Marii Dziewulskiej**.

Działalność **Katedry Harmonii i Kontrapunktu** obejmowała wszystkie zagadnienia dotyczące dwóch podstawowych przedmiotów teorii muzyki, harmonii i kontrapunktu z fugą, zarówno w zakresie wyższej szkoły muzycznej, jak i szkół muzycznych II stopnia. Metody nauczania tych przedmiotów na terenie PWSM były poddawane stałym badaniom i ulepszeniom, z uwzględnieniem specyfiki różnych wydziałów i sekcji (sekcja kompozycji, teorii i dyrygentury Wydziału I, sekcja organów Wydziału II, oraz Wydział IV i VI). Katedra zajmowała się precyzowaniem i rozróżnianiem metod nauczania tych przedmiotów, analizowaniem szkolnych programów nauczania (wizytacje i konsultacje w średnich szkołach muzycznych), opracowywaniem wymagań wstępnych i wyników końcowych oraz ustalaniem trybów egzaminów. Prowadzono badania analityczne nad harmonią nowoczesną, prace nad współczesnymi kierunkami nauczania harmonii i kontrapunktu oraz nad tłumaczeniem wybitniejszych prac naukowych z tej dziedziny.

Opracowywano także programy, materiały i zakresy nauczania innych przedmiotów, np. współczesnej techniki kompozytorskiej – przedmiotu wówczas nowego, wprowadzonego do programu kilka lat wcześniej i nie posiadającego tradycji. WTK była postrzegana jako kontynuacja nauczania harmonii i kontrapunktu, dlatego też opracowano jej łączność z wymienionymi przedmiotami.

Oprócz tego poddawano analizie i ocenie prace pochodzące z innych ośrodków akademickich, jak również projektowano i konsultowano przydatność prac członków Katedry planowanych do wydania. Katedra organizowała zjazdy przedstawicieli katedr innych ośrodków akademickich (prezentacja referatów, dyskusje nad programem nauczania). Prowadzono seminarium otwarte z zakresu podstaw metodycznych teorii muzyki, dyskutowano nad programami przedmiotowymi, przygotowywano skrypty dla studentów (elementy teorii struktur, ćwiczenia z harmonii tonalnej) oraz badano metody całościowej analizy harmonicznej.

Dzięki usilnym staraniom ówczesnego Kierownika KTM, prof. Witolda Rudzińskiego, w latach 1967–87 działało Międzyuczelniane Studium Doktoranckie. Uczelnia posiadała uprawnienia do **nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie teorii muzyki**. Przeprowadzono w tym czasie 39 przewodów doktorskich.

Lata 1979–2010

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych obszerną część dorobku naukowo-badawczego KTM stanowiły prace poświęcone problemom rytmu muzycznego. Dzięki kilkunastoletnim badaniom z dziedziny rytmologii, środowisko naukowe warszawskiej uczelni, pod przewodnictwem **prof. Witolda Rudzińskiego**, opracowało właściwą sobie terminologię i koncepcję rytmu. Badania nad rytmem doczekały się wielu publikacji (m.in. *Nauka o rytmie muzycznym* Witolda Rudzińskiego oraz *Rytm Chopina* Mieczysławy Demskiej-Trębacz).

W 1982 roku powołano **trzy zespoły dydaktyczne: Zespół Harmonii i Kontrapunktu, Zespół Kształcenia Słuchu** oraz **Zespół Historii, Literatury i Analizy**. Lata osiemdziesiąte zaowocowały kontaktami studentów teorii AMFC ze studentami tej specjalności z Akademii Muzycznej w Krakowie (wspólne uczestnictwo w wakacyjnych seminariach naukowych w Baranowie Sandomierskim).

W roku 1990 powołano **Pracownię Organologii**, zatrudniającą dwóch pracowników naukowych, doktorów habilitowanych: Jerzego Erdmana i Jerzego Gołosa. 1 X 1994 ówczesny Kierownik Katedry Teorii Muzyki, prof. Marian Borkowski, wprowadził nowy, autorski program studiów w zakresie Teorii Muzyki. Zmiany w nowym programie wynikały z radykalnie odmiennej profilacji merytorycznej poszczególnych przedmiotów (m.in. koncentracja materiałowa skupiająca się na poszczególnych okresach rozwoju muzyki, a realizowana na gruncie ciągu grupy przedmiotów: analizy dzieła muzycznego, literatury muzycznej i historii muzyki).

Lata dziewięćdziesiąte zaowocowały – podobnie jak poprzednie – szeregiem sesji i konferencji naukowych organizowanych przez KTM. Wśród najważniejszych należy wymienić takie sesje i konferencje jak:

- *Franciszek Schubert. Dzieło – interpretacja – recepcja* (20–21 XI 1997, we współpracy z Instytutem Muzykologii UW, kierownictwo prof. Irena Poniatowska, prof. Marian Borkowski),
- *Muzyka organowa Feliksa Nowowiejskiego* (6–7 XI 1998, kierownictwo prof. Marian Borkowski, dr hab. Jerzy Erdman),
- *Semantyka milczenia* (19–21 XI 1998, we współpracy z Instytutem Slawistyki PAN, kierownictwo prof. Kwiryna Handke, prof. Marian Borkowski),
- Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Dzieło Chopina jako źródło inspiracji wykonawczych* (24–28 II 1999, kierownictwo prof. dr Mieczysława Demśka-Trębacz).

Działalność naukowa pracowników KTM wiązała się również z licznymi publikacjami, wykładami otwartymi, udziałem w seminariach i konferencjach.

W 1998 powołano, działające do chwili obecnej, dwuletnie **Podyplomowe Studia Teorii Muzyki** (kierownik prof. Marian Borkowski, następnie dr hab. Alicja Gronau-Osińska). W roku akademickim 1999/2000 w skład Katedry Teorii Muzyki wchodziło siedem pracowni: **Pracownia Antropologii Muzyki** (kierownik dr hab. Tadeusz Kobierzycki), **Pracownia Chopinologii** (kierownik dr hab. Wojciech Nowik), **Pracownia Filozofii Muzyki** (kierownik dr hab. Jagna Dankowska), **Pracownia Harmonii i Kontrapunktu** (kierownik doc. dr Krzysztof Heering), **Pracownia Hermeneutyki Muzycznej** (kierownik dr hab. Maria Piotrowska), **Pracownia Organologii** (kierownik dr hab. Jerzy Erdman), **Pracownia Polskiej Kultury Muzycznej** (kierownik prof. dr Mieczysława Demśka-Trębacz).

W czerwcu 2000 roku dr hab. Maria Piotrowska (Kierownik KTM) przygotowała i złożyła w dziekanacie projekt reorganizacji studiów w specjalności Teoria Muzyki, będący wynikiem petycji studentów, obrad KTM i wyłonionego podczas posiedzenia prac zespołu ds. studiów.

Również w czerwcu 2000 roku w Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej została złożona dokumentacja w sprawie **uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie nauk o sztuce, w specjalności teoria muzyki**. Wystąpienie związane było ze spełnieniem przez Wydział Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki wymagań stawianych przez Ustawę o Szkolnictwie Wyższym z dnia 12 września 1990 r. (posiadanie ośmiu osób z tytułem naukowym doktora habilitowanego).

W pierwszym dziesięcioleciu nowego wieku Katedra Teorii Muzyki była współorganizatorem Sesji Naukowo-Artystycznej *Witoldowi Rudzińskiemu w dziewięćdziesięciolecie urodzin* (14–15 III 2003, kierownictwo prof. dr Mieczysława Demśka-Trębacz, prof. Marian Borkowski, dr hab. Wojciech Nowik) oraz organizatorem trzech Międzynarodowych Konferencji Naukowo-Artystycznych z serii *Topos narodowy: Topos narodowy w muzyce polskiej pierwszej połowy XIX wieku* (20–21 XI 2006), *Topos*

narodowy w muzyce polskiej okresu postromantyzmu i Młodej Polski (13–14 XI 2007), *Topos narodowy w muzyce międzywojnia* (16–17 XI 2009). Kierownikiem wszystkich konferencji był dr hab. Wojciech Nowik, który objął również redakcję naukową pokonferencyjnych publikacji książkowych (tom III wraz z dr Katarzyną Szymańską-Stułą). W lutym 2010 roku odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Artystyczna *Fryderyk Chopin (1810-1849) – dwa wieki fascynacji*. Autorem koncepcji programowej Konferencji ponownie był dr hab. Wojciech Nowik.

Funkcję **kierownika Katedry Teorii Muzyki** od 1957 roku sprawowali kolejno:

Katedra I (Metodyki Przedmiotów Teoretycznych):

- Stefan Śledziński (1957-1966),
- Witold Rudziński (1967–1974);

Katedra II (Harmonii i Kontrapunktu):

- Kazimierz Sikorski (1957-1965),
- Maciej Zalewski (1966-1970),
- Krzysztof Mazur (1970-1972);

Katedra Teorii Muzyki (po połączeniu obu wcześniejszych jednostek):

- Witold Rudziński (1975–1981),
- Jadwiga Zabłocka (p.o. kierownika 1974-1975, 1981-1987),
- Ludwik Bielawski (1987-1993),
- Marian Borkowski (1993-1999),
- Maria Piotrowska (1999-2001),
- Jerzy Gołos (p.o. kierownika 2001-2002),
- Wojciech Nowik (2002-2010),
- Katarzyna Szymańska-Stuła (p.o. kierownika 2010-2012),
- Alicja Gronau-Osińska (2012-).

Lista pedagogów wykładających przedmioty teoretyczne w ramach sekcji kompozycji oraz sekcji teorii muzyki (później specjalności)

a) w latach 1945–59:

- **Andrzej Dobrowolski** (przedmioty teoretyczne)
- **Karol Dzikusko** (pedagogika)
- **Stanisław Gajdeczka** (czytanie partytur)
- **Leszek Gruszczyński** (przedmioty teoretyczne)
- **Kazimierz Jurdziński** (czytanie partytur)
- **Zofia Kielanowska** (solfeż)
- **Alina Korbut** (kontrapunkt)

- **Wincenty Laski** (solfeż, przedmioty teoretyczne)
- **Bożena Lisikiewicz** (ćwiczenia z harmonii)
- **Tadeusz Paciorkiewicz** (kompozycja, kontrapunkt)
- **Piotr Perkowski** (kompozycja)
- **Witold Rudziński** (literatura muzyczna, kompozycja, instrumentacja symfoniczna)
- **Alicja Rutkowska** (przedmioty teoretyczne)
- **Piotr Rytel** (kompozycja)
- **Stefan Śledziński** (historia muzyki, literatura muzyczna)
- **Tadeusz Szeligowski** (kompozycja)
- **Zbigniew Wiszniewski** (ćwiczenia z harmonii i kontrapunktu)
- **Bolesław Woytowicz** (kompozycja)
- **Antonina Wozaczyńska** (czytanie partytur, historia muzyki, folklor)
- **Maciej Zalewski** (harmonia, kontrapunkt)
- **Teodor Zalewski** (czytanie partytur)
- **Wawrzyniec Żuławski** (seminarium krytyki muzycznej, instrumentacja symfoniczna)

b) w latach 1960–68:

- **Zbigniew Ciechan** (Problemy teoretyczne aranżacji)
- **Krystyna Danecka-Szopowa** (psychologia muzyczna),
- **Andrzej Dobrowolski** (instrumentacja, współczesna technika kompozytorska, harmonia, kontrapunkt, metodyka nauczania harmonii i kontrapunktu)
- **Karol Dzikusko** (psychologia ogólna, pedagogika z dydaktyką),
- **Maria Dziewulska** (kształcenie słuchu, metodyka kształcenia słuchu, praca dyplomowa),
- **ks. Hieronim Feicht** (kontrapunkt staroklasyczny)
- **Zofia Kielanowska** (kształcenie słuchu)
- **Wojciech Jankowski** (pedagogika z dydaktyką)
- **Halina Kotarska** (psychologia ogólna)
- **Włodzimierz Kotoński** (podstawy kompozycji na taśmę)
- **Wincenty Laski** (kształcenie słuchu, metodyka nauczania kształcenia słuchu)
- **Izabela Pacewicz** (seminarium z literatury muzycznej),
- **Tadeusz Paciorkiewicz** (instrumentacja, kompozycja, kontrapunkt)
- **Piotr Perkowski** (instrumentacja, kompozycja)
- **Stanisław Prószyński** (czytanie partytur)
- **Andrzej Rakowski** (akustyka z elektroakustyką)
- **Witold Rudziński** (instrumentacja, praca dyplomowa, literatura muzyczna, seminarium prelekcji i krytyki, rozwój warsztatu kompozytorskiego w muzyce I połowy XX wieku)
- **Kazimierz Sikorski** (praca dyplomowa, harmonia)
- **Tomasz Sikorski** (instrumentacja symfoniczna, czytanie partytur)

- **Stefan Śledziński** (praca dyplomowa, seminarium magisterskie, wybrane zagadnienia z historii muzyki, metodyka nauczania historii muzyki i form, historia i teoria form muzycznych, analiza dzieł muzycznych, nauka o stylach, seminarium teorii muzyki)
- **Krzysztof Szlifirski** (podstawy akustyczne i techniczne transformacji dźwięku)
- **Krystyna Tarnawska** (ćwiczenia z harmonii)
- **Jadwiga Zabłocka** (historia teorii muzycznej, proseminarium z teorii, seminarium z literatury muzycznej, analiza dzieł muzycznych)
- **Maciej Zalewski** (ćwiczenia z harmonii, harmonia, kontrapunkt, akustyka z elektroakustyką, historia teorii muzycznej, praca dyplomowa)

c.d.n.